

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за присъждане на академичното звание „професор“
в научно направление 2.1. Филология (Българска литература от
Освобождението до Втората световна война – мемоаристика,
жанрология, титрология, литература за деца и юноши)

от проф. дфн Милена Кирова

Конкурсът е обявен от Софийския университет на 17. 04.2018 в бр. 33 на Държавен вестник за нуждите на катедра Българска литература. На него се е явил само един кандидат – доц. д-р Паулина Теодорова Стойчева, щатен преподавател в същата катедра от 1998 година. Тя участва в конкурса с основен изследователски труд на тема „Автобиографията, мемоарите и други жанрове. „Неповинний българин” на Георги С. Раковски и „Спомени от цариградските тъмници” на Светослав Миларов – жанрови матрици и междужанрови диалози”. Трудът е издаден през 2018 г. от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ в книга с обем 584 страници. Освен него кандидатката представя за целите на конкурса 15 статии, които не са по темата на основния труд и са били публикувани в различни периодични списания и научни сборници през последните десет години.

Ще фокусирам своите наблюдения главно върху основния труд, който има приносен характер в тематично очертаното литературноисторическо поле, както и в областта на жанрологията, все по-рядко разработвана в съвременното литературознание. Той е структуриран в две основни части, предходени от Въстъпителни думи и приключени със Заключителни думи; придружен е от сериозна библиография на цитираната литература.

Най-общо можем да кажем, че тази работа е колкото литературноисторическа, толкова и литературнотеоретическа, тъй като се занимава в почти равна степен и равен обем с двата вида литературно знание.

Тя принадлежи едновременно на българската литературна история и на жанрологията като област за теоретично проучване. Авторката впрочем и сама заявява своята отстраненост от литературноисторическото поле във въстъпителните си думи: „Предварително бих искала да направя уговорката, че в тази книга мемоарите и автобиографията представляват интерес като литературен феномен, като модел, а не като вписаност в литературноисторическия процес... По тази причина погледът на разработката ще бъде насочен основно не **навън** – към историята, времето и неговото осмисляне, драматизиране, легендаризиране или митологизиране, а по-скоро **навътре** – към спецификата на самия жанр и неговата склонност към *мимикрия, хибридность или синкретичност*“ (с. 7). Върху основата на два конкретни и по-скоро малко известни текста на Българското възрождане тя си поставя задачи, много по-широки от тяхното проучване в съпоставителен план с други подобни текстове от същата епоха. Изследователската цел на работата има различни аспекти, ще посоча само някои от тях.

1. Въпреки заявления в увода отказ от литературноисторически фокус на изследователската работа Първа глава на Първа част прави пространен преглед на българската критическа традиция в изследването на възрожденските автобиографии и мемоари. Този преглед е изграден върху опорните точки на променящото се възприемане на двата жанра. Без да е изчерпателен и всеобхватен, той позволява да се проследи развитието на българското критическо мислене в няколко поредни епохи и под въздействието на няколко различни типа представи за отношенията между историческо и фикционално писане.

2. Втора глава на Първа част прави друг обзор, също много полезен на българските литературни изследователи. Тя проследява развитието и натрупването на различни „модели и тенденции“ в теорията за двата жанра (автобиография и мемоари). Представени са множество и различни концепции – както в хронологично последователен план, така и чрез обобщаване на групи от близки проблеми, засегнати в тях. Този обзор има богат информативен характер и запознава българския читател с различни автори и текстове на западното литературознание, прескачайки нерядко в полето на историческата и философската традиции.

3. Втората част на книгата съсредоточава своите наблюдения върху централния обект на изследване: книгите „Неповинний българин“ от Г. С. Раковски и „Спомени от цариградските тъмници“ на Светослав Миларов. Основната задача в техния анализ е да бъдат открити и дефинирани онези характеристики, които ги правят специфични и единично значими, но в същото време протягат връзки към други жанрове, също така типични за литературата на Българското възраждане.

4. Двете книги са разположени в богат контекст от знания и разсъждения за техните автори в психологически, творчески и биографичен план (това е особено ясно в разсъжденията върху втората книга). Макар и силно фрагментарни, разпръснати на различни места, отделните наблюдения могат да сглобят в съзнанието на внимателния читател портрет на всеки от двамата автори.

5. Книгите „Неповинний българин“ и „Спомени от цариградските тъмници“ са представени в контекста на тяхната близост с други текстове от ключово значение за културата на Българското възраждане. При Г. С. Раковски такъв текст, в който се оглежда поетическата специфика на неговото автобиографично писане, е Библията. Паулина Стойчева се интересува от интертекстуалните препратки към Новия Завет; нейните наблюдения нямат претенция за изчерпателност на вниманието (пряко или асоциативно), което оказват на новозаветните книги. Те по-скоро са фокусирани в поредица от интертекстуални пресичания, които позволяват творението на Раковски да бъде четено през определена жанрова оптика. Резултатите на нейните наблюдения ѝ позволяват да изгради тезата, че тъкмо изобилстващите аналогии с новозаветния текст дават основание да се говори за „агиографската основа“ на „Неповинний българин“. Бих искала да подчертая, че наблюденията на авторката в тази посока са интересни и продуктивни, но възможността да се извлекат богати на смисъл заключения е донякъде ограничена от прекъсването на връзката между Стария и Новия Завет. (Всъщност съществуват и две-три, но много бегли съпоставки между тях.) Корените на много образи, символи и дискурсивни практики, които са проследени в Новия Завет, всъщност се намират в Стария Завет и проследяването на тези връзки, които далече не са само типологически, би обогатило приносния характер на направените заключения. Допуснати са и

грешки в изписването на местата, от които са взети библейските цитати (в сравнение с официално възприетия начин на цитиране); не се посочва източникът (най-вероятно е Синодалното издание), който е ползвала авторката.

6. Втора глава на Втора част разгръща биографичния наратив в поцялостен и последователен план. Авторката извежда на преден план фигурата на един малко известен писател от последната четвърт на 19 век с бурен и трагично приключил живот – Светослав Миларов. Днес той е почти забравен (с кратки проблясъци на интереса към него като изследването на Николай Аретов например), но в миналото се е водил разгорещен дебат около фактологичните истини (и тяхната психологическа интерпретация) в неговия живот (работи на Михаил Димитров, Михаил Арнаудов, Ив. Богданов и пр.). Паулина Стойчева проследява сложните перипетии и обърканите посоки на житейския път, извървян от Светослав Сапунов (Миларов), за да достигне до историческия контекст и биографичните обстоятелства, сред които е преживяна и написана книгата „Спомени от цариградските тъмници“.

7. Необичайната поетика на книгата дава възможност на Паулина Стойчева да прояви най-добрите си способности за анализ на литературния текст. Започвайки със заглавието и други форми на паратекста, тя постепенно се фокусира върху най-важните въпроси, които я интересуват: жанровото съзнание на автора и някои неразгадани въпроси, които остават да витаят около него, например: доколко и дали изобщо е подражавал на източния наратив от типа „1001 нощ“? Доколко е бил запознат с принципите на романовото повествование и дали се е опитвал да му подражава?

В обобщение на приносите, които има представеният за професорска хабилитация труд бих искала да подчертая неговата оригинална тематика, въвеждането в българското литературоведско поле на ключови понятия и теоретични концепции из областта на жанрологията, интересните интердисциплинарни връзки, направени чрез изследването на двете книги, богатия дискурсивен контекст, в който е разгледана всяка от тях.

Освен монографичния труд, за който вече говорих, доц. Паулина Стойчева участва в конкурса и с 15 научни статии извън темата на

монографията, написани през последните десет години. Тяхната тематика е разнообразна, а в литературноисторическо отношение статиите обхващат голям период – от Българското възраждане до времето между двете световни войни. В тях се разглеждат интересни проблеми, някои от тях фокусирани в полето на жанрологичната изследователска практика.

Като заключение на всички наблюдения, направени дотук, смятам, че работата и приносите на доц. д-р Паулина Теодорова Стойчева са напълно достатъчни, за да ѝ бъде присъдено академичното звание „професор“.

29 август, 2018